LANDSTINGET VÄSTMANLAND

Datum 2016-12-21

Diarienr LTV161803

Landstingskontoret
Centrum för administration
Administrativ service
Katarina Solver

SALA KOMMUN
Kommunstyrelsens förvaltning
Ink. 2016 -12- 21
Diarienr 2016/1521
Aktbilaga 1

REMISS MILJÖPROGRAM FÖR REGION VÄSTMANLAND 2018-2022

Ett förslag till nytt miljöprogram för Region Västmanland 2018-2022 skickas på remiss enligt sändlista.

Även allmänheten har möjlighet att lämna synpunkter på programmet.

Ert yttrande skickas till regionens myndighetsbrevlåda, landstinget@ltv.se, senast 3 februari 2017.

Miljöprogrammet är det femte miljöprogrammet i ordningen för Region Västmanland. Alla mål i programmet ska uppnås år 2022. Hela regionens organisation omfattas av miljöprogrammet förutom hel- och delägda bolag. Programmet kan kompletteras och revideras under programperioden.

Som grund för programmet har en klimat- och miljöutredning identifierat energi, transporter, läkemedel, resursförbrukning och inköp samt finansförvaltning som regionens mest miljöpåverkande områden. Livsmedel, avfall och kemikalier är också områden med miljöpåverkan, men inte så stor att de är egna målområden i programmet. De är dock integrerade i de övriga målområdena, t ex i resursförbrukning och inköp.

Varje miljömål har mätetal och/eller indikatorer för att mäta måluppfyllelse och miljöprestanda. Till miljöprogrammet kommer en handlingsplan tas fram under 2017.

Förslaget till program har arbetats fram gemensamt mellan förvaltningar och personer med expertkunskap inom miljömålsområdena.

Arbetet har förankrats och avrapporterats till en styrgrupp bestående av förvaltningschef (eller motsvarande) samt till en politisk referensgrupp.

Med vänlig hälsning

Landstinget Västmanland
Landstingskontoret

Jan Hallberg
Administrativ direktör

Remitterat till:

Västmanlands sjukhus

Primärvård, psykiatri- och habiliteringsverksamhet

Landstingskontoret

Verksamhets- och ledningsstöd

Kost

Hjälpmedelscentrum

Kollektivtrafikförvaltningen

Vårdval

AB VL

Folktandvården AB

Varuförsörjningsnämnden

DU-nämnden (inköpsutskott)

Mälarenergi AB

Västerbergslagens energi AB

Sala-Heby energi AB

Västra Mälardalens Energi och Miljö AB

Kommunalförbundet VafabMiljö

Energikontoret i Mälardalen

Mälardalens högskola

Skinnskattebergs kommun

Norbergs kommun

Fagersta kommun

Surahammars kommun

Sala kommun

Hallstahammars kommun

Köpings kommun

Arboga kommun

Kungsörs kommun

Västerås kommun

Region Gävleborg

Landstinget i Uppsala län

Landstinget Dalarna

Landstinget Sörmland

Region Örebro län

Landstinget i Värmland

Miljöprogram 2018-2022

SALA KOMMUN
Kommunstyrelsens förvaltning
Ink. 2016 -12- 21
Diarienr 2016/1521 Aktbilaga 2

INLEDNING

"Vi växer hållbart och sätter hälsan främst. Vi skapar möjligheter och modiga lösningar. Vi ger förutsättningar för utveckling i en levande demokrati..."

Så säger Region Västmanlands vision. Värdegrunden anger vidare att alla människor ges förutsättningar för god livskvalitet medan regionens miljöpolicy[1] slår fast att miljöpåverkan från regionens verksamheter minskar från år till år, samtidigt som god hälsa, sund livsmiljö och hållbar utveckling[2] främjas. Genom miljö- och klimatarbetet tar regionen ansvar för att minska påverkan på vår planet från regionens verksamheter. På så vis blir miljön renare vilket ger hälsosammare livsbetingelser för västmanlänningarna. Vi ska hushålla både med de gemensamma resurserna i verksamheten och planetens resurser för att bidra till en hållbar utveckling.

Hållbar utveckling i en föränderlig värld

Miljöfrågorna blir alltmer mångfacetterade där ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet integreras och samspelar med varandra. Den ökade komplexiteten i kombination med hög förändringstakt i omvärlden, ställer krav på nya typer av lösningar. Förändringarna driver på så att de hållbara affärsmodellerna snart sagt är de enda som är ekonomiskt motiverade[3].

När detta program skrivs finns ett globalt klimatavtal på plats som i Sverige möts med en kommande klimatlag. De globala hållbarhetsmålen, Agenda 2030, anger den gemensamma visionen för världen år 2030. Målen omsätts till en nationell handlingsplan för Sveriges genomförande av Agenda 2030, däribland i kommuner och landsting. För både hållbar upphandling och hållbara finanser pågår arbete med internationella standarder. Fordonsmarknaden, finansmarknaden, energimarknaden och fastighetsmarknaden är alla i stark omställning nu.

Utmaningar och möjligheter

Arbetet för att nå miljömålen kan innebära både målkonflikter och synergieffekter. Målkonflikter kan handla om fördelning av resurser. Synergieffekter är möjliga där vi uppnår både ren luft, friska medborgare och en uthållig ekonomi. För att hantera målkonflikter och synergieffekter är det av vikt att utgå från en helhetssyn där

[1] Regionens miljöpolicy, dokumentnr. 23608-2

[2] Hållbar utveckling definieras enligt FN:s Brundtlandkommission som "en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov". Hållbar utveckling består av tre dimensioner som samspelar och stödjer varandra: ekologisk hållbarhet, social hållbarhet och ekonomisk hållbarhet.

[3] Dagens industri, 2016-11-14, ledare av PM Nilsson

Miljöprogram 2018-2022

sambanden mellan ekonomisk, social och ekologisk utveckling framgår. För att göra det krävs säkrad kompetensen i dessa komplexa frågor och den långsiktiga nyttan av ett arbete för hälsa, miljö och en uthållig ekonomi behöver framhållas i ledning och styrning. Åtgärder för att uppnå programmets mål kan vara beteendeförändringar, innovationer och utbildning. Åtgärderna kräver resurser, vilket är en utmaning i en organisation och värld med begränsade resurser.

Globala och nationella hållbarhets- och miljömål
Miljöprogrammet tar avstamp i Agenda 2030 (FN:s mål för hållbar utveckling), de nationella miljökvalitetsmålen, klimatstrategi för Västmanlands län och intentionerna i regionens vision, värdegrund och miljöpolicy.

Mål och indikatorer
En klimat- och miljöutredning, med utgångspunkt i planetens hållbara gränser (se figur 1), har identifierat energi, transporter, läkemedel, resursförbrukning och inköp samt finansförvaltning som regionens mest miljöpåverkande områden. Dessa områden är programmets miljömålsområden. Livsmedel, avfall och kemikalier har också miljöpåverkan, men inte så stor att de är utgör egna målområden, utan de är integrerade i de övriga målområdena. Varje miljömål har mätetal och indikatorer för att mäta måluppfyllelse och miljöprestanda. Resultaten jämförs med basåret 2016 om inget annat anges.

Planetens hållbara gränser är nio globala processer relaterade till förändringar i miljön som drivs på av mänsklig aktivitet. De nio processerna illustrerar inom vilka gränser mänskligheten behöver befinna sig för att överleva på planeten. Forskning visar att dessa nio processer reglerar hela jordens stabilitet och samspelet mellan mark, hav, atmosfär och biologisk mångfald, som tillsammans skapar de förutsättningar som vårt samhälle är beroende av.

- Klimatförändringar
- Förlust av biologisk mångfald
- Förtunning av ozonskiktet

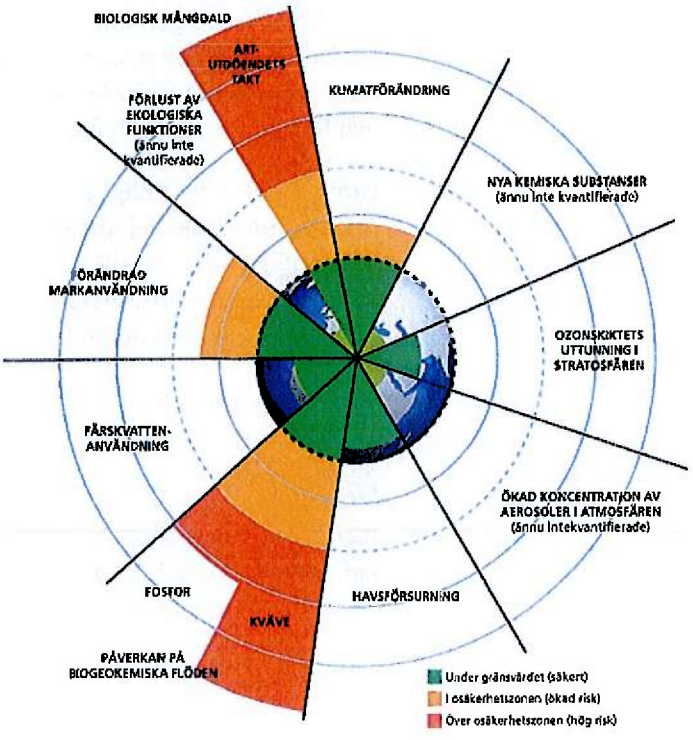

Figur 1. De nio planetära gränserna.

Miljöprogram 2018-2022

- Havsförsurning
- Biogeokemiska flöden
- Färskvattenanvändning
- Förändrad markanvändning
- Aerosoler i atmosfären
- Nya kemiska substanser

Så styrs miljö- och klimatmålsarbetet
Miljöprogrammet är ett strategiskt styrande dokument för miljö- och klimatarbetet på en övergripande nivå. Förvaltningar och verksamheter formulerar och beslutar om egna mål och aktiviteter, utifrån programmets mål, i förvaltnings- och verksamhetsplaner. Miljömål på alla nivåer följs upp i delårsuppföljningar och årsredovisning. Regionens interna miljöarbete fokuserar på att minska den egna organisationens miljöpåverkan för att bidra till att uppfylla regionala, nationella och globala miljö- och hållbarhetsmål. I fokus står ett systematiskt miljöarbete där miljö och hållbarhet integreras i styrprocessen samtidigt som kompetensen stärks genom miljöutbildning till alla anställda.

Om miljöprogrammet
Det här är det femte miljöprogrammet i ordningen för Region Västmanland. Alla mål i programmet ska vara uppnådda senast år 2022. Förutom hel- och delägda bolag omfattas hela regionens organisation av miljöprogrammet. Bolagen ska dock visa följsamhet till programmet. Programmet kan kompletteras och revideras under programperioden.

Andra miljöinriktade program och handlingsplaner
Andra program och handlingsplaner kopplade till miljöprogrammet är program för Landstingets hälsoinriktade arbete samt handlingsplan[4], Arbetsmiljöprogram[5], Primärvårdsprogram[6], Trafikförsörjningsprogram[7], Landstingets energihandlingsplan och Regionalt utvecklingsprogram (RUP) för Västmanlands län 2014-2020[8]. Dessa

[4] http://ledningssystemet/anonym/ViewItem.aspx?regno=29949

[5] Arbetsmiljöprogram (under framtagande)

[6] http://www.ltv.se/Vardgivare-och-samarbetspartners/For_vardgivare/primarvarden/Vardvalsinformation/program-2016/

[7] http://www.ltv.se/Kollektivtrafik/kollektivtrafikmyndigheten/

[8] http://www.lansstyrelsen.se/Vastmanland/SiteCollectionDocuments/Sv/om-lansstyrelsen/om-lanet/RUP/RUP_2014.pdf

Miljöprogram 2018-2022

dokument styr också regionens verksamhet mot en minskad miljö- och klimatpåverkan och följs upp separat.

MÅL OCH HANDLINGSPLANER

Målområden

Energi

Programmets mål		Resultatmål (RM) i regionplanen med indikator (I)		Målområde i regionplanen
Regionens klimatpåverkan från energiförbrukning i fastigheter ska vara 13 400 ton CO_2 år 2022	→	RM: Verksamheten ska bedrivas med god hushållning av resurserna I: Minskad negativ miljöpåverkan: Måluppfyllelse enligt program	→	En effektiv verksamhet av god kvalitet

Miljömålet om energi är framtaget utifrån det strategiska målet i regionens energihandlingsplan[9] om att användningen av fossila bränslen ska minska successivt, och att den totala energianvändningen 2030 ska vara helt förnybar i alla byggnader som regionen äger och använder. Programmets mål går också i linje med energihandlingsplanens energieffektiviseringsmål att minska energianvändandet i snitt med 3 kWh/m² och år. Om regionen når uppsatt mål 2022 innebär det en minskning av koldioxidutsläppen motsvarande koldioxidutsläpp från uppvärmning av 340 normalstora villor.

Miljö- och hälsoeffekter
All produktion, distribution och användning av energi påverkar miljön och klimatet. Förbränning av olja, kol, torv och naturgas, så kallade fossila bränslen, är den största källan till utsläpp av koldioxid, svaveldioxid och kväveoxider i Sverige. Utsläppen bidrar till ökad växthuseffekt, ger upphov till försurning av skog och mark och orsakar hälsoproblem. Förbränning av avfall genererar växthusgaser och ger upphov till utsläpp av tungmetaller och andra miljögifter. Kärnkraftens största miljöpåverkan är strålningsrisker och miljöeffekter när uran utvinns ur marken och när använt kärnbränsle och annat kärnavfall ska slutförvaras i berggrunden. Vattenkraft,

[9] Energihandlingsplan för Landstinget Västmanland, 2015-12-21

Miljöprogram 2018-2022

vindkraft, solenergi och biobränsle är förnybara energislag, som påverkar miljön på olika sätt[10]. Till exempel kan produktionen av dessa energislag bidra till förlust av biologisk mångfalt och förändrad markanvändning.

Det bästa sättet att minska de negativa miljö- och hälsoeffekterna, är därför att använda mindre energi. Utfasning av fossila bränslen kan även ge vissa positiva effekter på den lokala luftkvaliteten, vilket är positivt för astma och allergier. Partiklar och kväveoxider bidrar också till ökad risk för hjärt-kärlsjukdomar, lungcancer och kol[11].

Ekonomiska konsekvenser
Miljömålet om energi kommer att realiseras genom att föreslagna strategier i energihandlingsplanen genomförs. Region Västmanland har en 10-årsplan för investeringar i fastigheter, 2016–2025. Energihandlingsplanen är beroende av att hela investeringsplanen genomförs[12].

Utmaningar och möjligheter under programperioden

- Regionen är beroende av att externa energileverantörer tillhandahåller energi med låg miljö- och klimatpåverkan.
- Regionens 10-åriga investeringsplan behöver realiseras.

[10] http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Energi/Energin-paverkar-miljon/

[11] Miljöprogram Landstinget i Uppsala län 2015–2018

[12] Energihandlingsplan för Landstinget Västmanland, 2015-12-21

Miljöprogram 2018-2022

Transporter

Programmets mål		Resultatmål (RM) i regionplanen med indikator (I)		Målområde i regionplanen
Regionens klimatpåverkan från transporter ska vara maximalt 2 700 ton CO2 år 2022	→	RM: Verksamheten ska bedrivas med god hushållning av resurserna I: Minskad negativ miljöpåverkan: Måluppfyllelse enligt program	→	En effektiv verksamhet av god kvalitet

Transporter är en av regionens mest betydande miljö- och klimatpåverkande aktiviteter framför allt på grund av utsläppen av växthusgaser. För att minska vägtrafikens klimatpåverkan och nå upp till det nationella miljökvalitetsmålet om begränsad klimatpåverkan, behöver den svenska bilparken genomgå en omställning till förnybara bränslen. En omställning till alternativa bränslen är även nödvändig för att nå det nationella målet om en fossiloberoende fordonsflotta 2030. Miljömålet om transporter är framtaget med sikte på att regionen ska vara fossilfri 2030[13].

Miljö- och hälsoeffekter

Klimatförändringar är idag en av vår tids största utmaningar som bland annat påverkar jordens temperatur, nederbörd, snö, is och havsnivå. Utsläppen från regionens transporter kommer t.ex. från bilar, lastbilar och bussar som vi använder i tjänsten på olika sätt. Förbränning av fossila bränslen som bensin och diesel ger upphov till ökad koncentration av växthusgaser i atmosfären, vilket leder till ökande globala medeltemperaturen och klimatförändringar.

Transporterna påverkar även den lokala omgivningen genom utsläpp av försurande, gödande och ozonbildande ämnen. Dessutom bidrar transporter till luftföroreningar och buller som påverkar människors hälsa negativt[14]. Partiklar i utomhusluften har visats vara skadliga för människors hälsa. De bidrar till hjärt- och kärlsjukdomar samt sjukdomar som försämrar lungfunktionen och kan påverka lungornas normala

[13]Regionens miljöpolicy

[14] Effekter av buller från vägtrafik och tillgång till tyst sida- Fältundersökning i moderna bostadsområden i Örebro, 2014.

Miljöprogram 2018-2022

utveckling. Även buller kan ge allvarliga hälsoeffekter och kan i längden leda till ökad trötthet, nedsatt koncentration och sämre prestationsförmåga[15].

Ekonomiska konsekvenser
Regionens utmaning blir att utföra sitt uppdrag genom resurseffektiva lösningar. Miljövänligare transporter blir dyrare under en omställningsperiod och att omställningen till el-mobilitet kräver nya tekniska lösningar och en utbyggd laddinfrastruktur. Inte minst ur ett regionalt och samhällsutvecklingsperspektiv är det en viktig resursfråga.

Förutom att ställa om till annan typ av teknisk mobilitet behövs effektivare trafiksystem som till exempel underlättar byte av transporttyper under en och samma resa, exempelvis från tåg till buss. Vi behöver skapa möjligheter för människor att kunna cykla i större utsträckning till regionens verksamheter. Normen för resande behöver förändras och alternativ till att resa behöver skapas och tillåtas.

Utvecklingen av telemedicin ger möjlighet att minska resandet samtidigt som vårdkvaliteten kan förbättras. Investering i telemedicinutrustning kan initialt utgöra en kostnad. Vårdkvaliteten kan öka om fler specialister kan delta i ronder och behandling, eller när jourer kan fördelas mellan specialister nationellt. Att använda tele- och videomöten och telefonkonferenser innebär minskade kostnader för regionen.

Utmaningar och möjligheter under programperioden

- Omställning till förnybara bränslen
- Omställning till el-mobilitet d v s investera i bilar och infrastruktur.
- Möjligheterna med digitalisering, t ex telemedicin och distansmöten.
- Möjligheter i att skapa ändrade vanor, beteenden och attityder till resande.

[15] http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Transporter-och-trafik/)

Miljöprogram 2018-2022

Resursförbrukning och inköp

Programmets mål		Resultatmål (RM) i regionplanen med indikator (I)		Målområde i regionplanen
Respektive förvaltning ska identifiera befintliga cirkulära materialflöden och utveckla minst fyra ytterligare cirkulära materialflöden	→	RM: Verksamheten ska bedrivas med god hushållning av resurserna I: Minskad negativ miljöpåverkan: Måluppfyllelse enligt program	→	En effektiv verksamhet av god kvalitet

Inom regionen sker en omfattande resursförbrukning som genererar stora mängder avfall både från hälso-och sjukvårdsverksamheter, serviceverksamheter och fastigheter. Regionens kostnader för inköp, varuförsörjning och investeringar i fastigheter uppgick år 2015 till ca 237 miljoner kronor, vilket var en väsentlig del av regionens budget. Många miljö- och hälsoproblem så som klimatförändringar, utsläpp till luft och vatten, påverkan på biologisk mångfald samt användning av miljö- och hälsoskadliga ämnen är direkt eller indirekt en följd av vår konsumtion av produkter och tjänster.

Det linjära flödet som tillämpas idag behöver bli cirkulärt så att produkter och komponenter kan återanvändas och restprodukter blir till nya råvaror. För att åstadkomma det kan principerna för cirkulär ekonomi[16] och cirkulära materialflöden tillämpas.

Cirkulär ekonomi och cirkulära materialflöden
Syftet med cirkulära flöden är att skapa en effektivare resursanvändning med minskade kostnader och avfallsmängder som följd. En cirkulär ekonomi strävar efter produkter som är allt mer hållbara, allt mer återvinningsbara och där icke förnybara material över tid ersätts med förnybara. Resurserna delas in i två olika typer; biologiska material som går tillbaka till jorden samt tekniska material som inte ska gå tillbaka till naturen. De ska helst cirkulera så länge som möjligt[17].

En cirkulär ekonomi kan ge förutsättningar för att stimulera innovation i allt från materialanvändning till nya affärsmodeller.

[16] Ellen McArthur foundation

[17] http://svenskbyggtidning.se/cirkular-ekonomi-nya-sattet-att-gora-hallbara-affarer/

Miljöprogram 2018-2022

Att skapa cirkulära flöden inom regionens verksamheter är en stor utmaning eftersom det är en komplex organisation med många aktörer. Men med ökad affärsnytta och minskade kostnader kan regionen använda cirkulär ekonomi som en drivkraft för att leva upp till visionen om att växa hållbart och sätta hälsan främst.

Cirkulär ekonomi skiljer sig från linjär ekonomi som tillämpas idag. Ett linjärt system tar inte hänsyn till de ändliga resurser vi utnyttjar. Genom en bättre förståelse för material, resurser och deras potential för bredare användning finns det möjlighet att skapa bättre förutsättningar för att nyttja resurser hållbart.

Exempel på cirkulära materialflöden och resurseffektiv konsumtion kan vara:

- System för att förmedla tillgänglighet av produkter (typ Blocket).
- Databas för fastighetsägaren som möjliggör val av hållbara byggvaror och dokumentation av inbyggda byggvaror så att det vid rivning går att återanvända eller återvinna materialen. Databasen är ett effektivt förvaltningsverktyg för information och spårning av material och ämnen.
- Returlogistiksystem för resurseffektivt återflöde av produkter, t.ex. frigolitboxar från Mediq.
- System för återvinning av plast som inte är förpackningar
- Reparations- och renoveringsfunktioner, t.ex. regionens hantering av medicinteknisk utrustning.
- Redesign-funktioner och återbruk där restprodukter och material vidareutvecklas till nya produkter, t.ex. återbruk av gamla kläder och textilier.
- Köp av tjänst istället för produkt, som leasing av kopieringsmaskin och bilpool
- Delat ägande, där människor samarbetar för att använda gemensamma resurser, t.ex. läkemedelsautomater och svansförråd för läkemedel
- Effektiv och rätt användning av engångsmaterial. Engångsmaterial är nödvändiga i många processer för att ge högkvalitativ, effektiv och säker vård, men flödet och användningen av engångsmaterial kan ses över.

Miljöeffekter, hälsoeffekter och ekonomiska konsekvenser
Det linjära flöde som tillämpas idag behöver bli mer cirkulärt så att produkter och komponenter kan återanvändas och restprodukter blir till nya råvaror. Samtidigt behöver miljöskadliga ämnen fasas ut ur produktionen. I takt med ökade uttag av ändliga naturresurser skapas både snabba svängningar och ökningar av priser på en rad råmaterial, vilket leder till ökade kostnader för oss som köper produkterna och minskade vinster för producerande företag.

Regionen behöver ta ansvar för sin resursförbrukning och ändra konsumtionsmönstret och göra det mer hållbart. Det handlar förstås om vad vi konsumerar, men också hur mycket vi konsumerar och på vilket sätt. Vi måste välja rätt produkt, rätt antal gånger och också använda den på rätt sätt. Och för att komplicera det ytterligare får patientsäkerheten inte äventyras och arbetsmiljön får

Miljöprogram 2018-2022

inte försämras. Andra värden såsom kvalitet och funktionalitet behöver också tillgodoses och dessutom ska inköpen vara ekonomiskt rimliga. Helhetstänk är nyckeln, det vill säga, vi ska optimera helheten istället för effektivisera delarna!

Inom den cirkulära ekonomin ses avfall som en nyttig resurs. Här kan regionen bli bättre. Regionen står inför en period med stora investeringar i fastighet och anläggningar. Regionen behöver exempelvis bli bättre på att ställa krav på att nya produkter i byggprocessen innehåller återvunnet material från t.ex. material spill, rivningsmaterial mm.

Utmaningar och möjligheter under programperioden:

- Öka kunskapen om cirkulära materialflöden och hållbara konsumtion.
- Avsätta resurser för insatser kring cirkulära flöden i verksamheten.

Miljöprogram 2018-2022

Läkemedel

Programmets mål		Resultatmål (RM) i regionplanen med indikator (I)		Målområde i regionplanen
Regionen ska minska miljöpåverkan från läkemedel med bibehållen patientnytta	→	RM: Verksamheten ska bedrivas med god hushållning av resurserna I: Minskad negativ miljöpåverkan: Måluppfyllelse enligt program	→	En effektiv verksamhet av god kvalitet

Miljöeffekter och hälsoeffekter

Det finns idag spår av cirka 200 läkemedelssubstanser i svenska sjöar och vattendrag[18]. Mätningar visar att det förekommer läkemedelsrester i Mälaren. Läkemedlen sprids i första hand via avloppsvatten eftersom reningsverken i dagsläget inte primärt renar bort dessa ämnen. Miljöpåverkan kan ske i alla led, från forskning och tillverkning till försäljning, konsumtion samt avfalls- och avloppshantering.

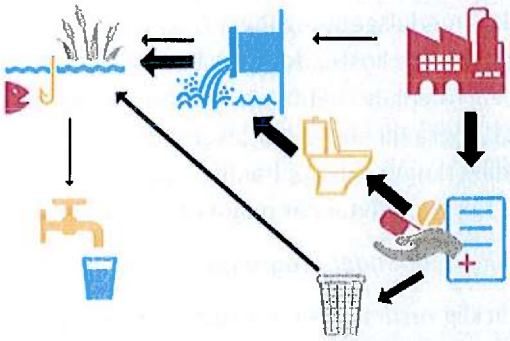

Figur 3. Läkemedelsrester i miljön – spridningsvägar. Pilarnas tjocklek illustrerar mängden läkemedelsrester i miljön. (Källa: Fass.se)

När vi använder läkemedel passerar aktiva ämnen helt eller delvis oförändrade genom människokroppen och reningsverken. Därför kan de påverka levande organismer när de kommer ut i miljön. Många läkemedel tillverkas i lågkostnads-länder, där höga koncentrationer av ämnen identifierats i avloppsvatten från läkemedelsfabriker, vilket kan leda till miljö- och hälsoproblem. Höga koncentra-tioner av ämnen i vattenmiljöer kan påverka fortplantningsförmågan hos fiskar och groddjur.

Antibiotika i miljön kan leda till att antibiotikaresistenta (motståndskraftiga) bakteriestammar utvecklas. Dessa kan sedan spridas till sjukdomsalstrande bakterier som blir svåra att bekämpa. De kan då vara ett direkt hot mot vår hälsa. Dessutom riskerar den naturliga sammansättningen av bakterier ute i miljön att förändras. Det

[18] http://www.mistra.org/forskning/genomford-forskning/mistrapharma.html

Miljöprogram 2018-2022

kan ha effekter på hela ekosystem[19]. På nationell nivå fortsätter antibiotika-förskrivningen att sjunka långsamt[20]. I Västmanland har trenden dock varit en ökning 2015-2016. Den ökade recept-förskrivningen av antibiotika har i huvudsak skett i primärvården. En blygsam förskrivningsökning har även förekommit på sjukhusen och på jourcentralen. Inom tandvården har antibiotikaförskrivningen däremot varit oförändrad under samma period. Rekvisitionen av antibiotika direkt till vård-avdelningar på sjukhus och äldreboenden utgör cirka en tiondel av den totala användningen. Regionen arbetar därför medvetet och systematiskt med att främja en ansvarsfull antibiotika-förskrivning. På så sätt motverkas uppkomst och spridning av antibiotikaresistenta bakterier. Antibiotikaresistens kan uppstå och spridas både i den yttre miljön och i vårdmiljöer.

Ekonomiska konsekvenser
Minskad kassation av läkemedel genom effektiv läkemedelsförsörjning minskar kostnaderna för regionen. Att ordinera fysisk aktivitet (FaR) är en del i regionens arbete för en mer hälso-inriktad hälso- och sjukvård samt för att sänka kostnaderna för läkemedel och vårdinsatser relaterade till fysisk inaktivitet[21]. Dessutom minskar den negativa påverkan på miljön när FaR ökar eftersom färre läkemedel skrivs ut samtidigt som kostnader för omhändertagande av läkemedelsavfall minskar.

En behovsbaserad, medicinskt ändamålsenlig och hälsoekonomiskt effektiv läkemedelsbehandling är optimalt även ur miljösynpunkt. Genom att ytterligare utöka arbetet med läkemedelsgenomgångar ökar möjligheterna att uppnå detta. Antibiotikaresistens ger höga kostnader för hälso- och sjukvården och samhället. För att vända trenden i Västmanland behövs informationsinsatser och vägledning till verksamheter. För att bidra till en hållbar läkemedelsanvändning behöver regionen ställa höga krav på tillverkning och upphandling av läkemedel. Att ställa miljökrav vid upphandling och att följa upp avtal där miljökrav ställts kräver resurser.

Utmaningar och möjligheter under programperioden:

- Avsätta tillräcklig resurstid för informationsinsatser och vägledning till verksamheterna om antibiotikaresistens och antibiotikaförskrivning.
- Avsätta tillräckliga resurser till uppföljning av ställda miljökrav i upphandlingsavtal.

[19] http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Manniska/Miljogifter/Organiska-miljogifter/Lakemedel/

[20] Öppna Jämförelser - Miljöarbetet 2016 i landsting och regioner

[21] Fysisk aktivitet på recept – FaR, Instuktion 7487-1

Miljöprogram 2018-2022

Finansförvaltning

Programmets mål		Resultatmål (RM) i regionplanen med indikator (I)		Målområde i regionplanen
Koldioxidintensiteten i regionens kapitalförvaltning ska minska med 75 % till år 2022	→	RM: Verksamheten ska bedrivas med god hushållning av resurserna I: Minskad negativ miljöpåverkan: Måluppfyllelse enligt program	→	En effektiv verksamhet av god kvalitet

Region Västmanland förvaltar idag ca 3,6 miljarder kr i pensionsmedel. Denna förvaltning har ett koldioxidavtryck på drygt 17 ton koldioxidekvivalenter (CO_2e) per miljon kronor intäkter hos de aktiebolag som finns i pensionsmedelsportföljen[22]. Totala utsläpp kopplade till pensionsmedelsförvaltningens aktieplaceringar beräknas till ca 15 000 ton koldioxidekvivalenter. Finansförvaltningen är därmed en av de största posterna i regionens klimatpåverkan. Regionens strävan är att vara en ansvarsfull investerare genom att ta hänsyn till en långsiktigt hållbar utveckling vid investeringar. Det framgår av policyn för finansförvaltning som också anger att investering inte tillåts i företag som bryter mot kraven i de internationella konventioner (mänskliga rättigheter, arbetsrätt, barns rättigheter och miljö) som Sverige har undertecknat. Regionen ska undvika placeringar i företag där en del av omsättningen kommer från produktion av tobak eller tobaksprodukter, alkoholvaror, pornografi eller vapen. För att uppnå policyns intentioner finns flera hållbarhetsstrategier att använda sig av; t ex normbaserad screening, best-in-class, exkludering, tematiska investeringar, ESG[23]-integration i investeringsbeslut, påverkansarbete och ägarstyrning samt impact investments.

De strategier regionen valt i arbetet med hållbara finanser inbegriper följande;

- arbete enligt policy och riktlinjer för finansförvaltning
- att genom dialog med banker, finansinstitut, finansförvaltare och andra regioner påverka att hållbarhet integreras i finansförvaltningen

[22] Mätning och redovisning av avtrycket sker enligt den standard som Fondbolagens förening tagit fram under 2016.

[23] ESG är en förkortning för E=miljö, S=social och G=ägarstyrning

Miljöprogram 2018-2022

- att vara ett gott exempel för andra regioner och kommuner och dela med oss av metoder
- Investering i gröna obligationer och andra placeringar som bidrar till tydlig nytta inom hållbarhetsområdet
- scanning och redovisning av klimatavtryck från finansförvaltningen
- mäta hållbarhetsbetyg för samtliga aktiebolag regionen investerar i
- använda gröna lån från Kommuninvest

Det finns idag ett ökat tryck på den finansiella sektorn att ta större hänsyn till hållbarhet. Flera investerare, både privata och offentliga aktörer, har därför beslutat att sälja sina innehav av fossil energi, ett utryck för negativ screening (att välja bort). Finansbranschen har också utvecklats utifrån de internationella konventionerna som sammanfattas i Global compacts, Förenta nationernas initiativ för företagens samhällsansvar[24]. FN:s arbete kring ansvarsfulla investeringar återfinns inom UN PRI (PRI=Principles for Responsible Investment). PRI:s mission är ett effektivt och hållbart globalt finanssystem som premierar långsiktiga, ansvarsfulla investeringar som främjar miljön och samhället. Principerna uppmuntrar och stöttar världens investerare att göra ansvarfulla investeringar. För att mäta och redovisa finansiella portföljers klimatavtryck finns två initiativ från PRI och UNEP FI (Finansinitiativ inom FNs miljöprogram). Det är dels Montreal Carbon Pledge där förvaltare förbinder sig att mäta och publicera sin klimatpåverkan och dels Portfolio Decarbonization Coalition, en standardiserad klimatavtrycksredovisning.

Flera banker redovisar idag hur de arbetar med alla dimensioner av hållbarhet; såväl ekonomiskt som socialt och ekologiskt. Det finns ett flertal initiativ inom området som syftar till att investerare ska kunna göra medvetna val. Några av dessa initiativ är koldioxid-avtryck för aktiefonder, Morningstars hållbarhetsrating, Svanen-märkning av fonder (lanseras inom kort) samt förbättrad hållbarhetsprofil för fonder (lanseras inom kort).

Finansinspektionens rapport "Finansiella företags hållbarhetsarbete" visar att företagen ser hållbarhet både som risk och som möjlighet, men att de gör olika bedömningar av hållbarhetens betydelse för den egna verksamheten. Kartläggningen visar också att det är stora företag som arbetar systematiskt och aktivt med hållbarhetsfrågor.[25]

[24] www.unglobalcompact.org

[25] http://www.fi.se/Tillsyn/Rapporter/Listan/Hur-kan-finanssektorn-bidra-till-en-hallbar-utveckling/, åtkomst 2016-12-08

Miljöprogram 2018-2022

Miljö- och hälsoeffekter
Miljöpåverkan från kapitalförvaltningen är en indirekt påverkan på klimatet. Klimatet förbättras dock inte av att regionen säljer vissa värdepapper. Däremot kan regionen genom att vara en god kravställare verka för en mer hållbar finansmarknad. Hälsoeffekterna av en hållbar finansförvaltning är också de indirekta. Genom att investera i bolag som respekterar mänskliga rättigheter och följer internationella konventioner så kan hälsan och den sociala hållbarheten stärkas för de som påverkas. Genom att följa miljölagstiftning och på sikt av investera i fossila bränslen blir miljön renare och det ger bättre förutsättningar för en god hälsa.

Ekonomiska konsekvenser
Att minska koldioxidintensiteten i regionens finansportfölj innebär i teorin en högre risk i kapitalförvaltningen och potentiellt lägre avkastning till följd av att vissa värdepapper och sektorer exkluderas. För att hantera detta behöver finansförvaltningen utarbeta strategier som kan motverka eventuella negativa effekter. Under åren 2015 och 2016 har miljömässiga och etiska hänsyn i finansförvaltningen inte inneburit minskad ekonomisk avkastning. En fortsatt investering i värdepapper och sektorer med fossila bränslen innebär dock en risk för så kallade strandade tillgångar[26] (stranded assets). Det kan uppstå i de fall där olje-, gas- och kolreserver inte kan nyttjas och blir värdelösa, som en konsekvens av den globala klimatöverenskommelsen att jordens medeltemperatur inte ska öka med mer än + 1,5 grad Celsius. Strandade tillgångar kan få stora ekonomiska och finansiella konsekvenser.

Finansinspektionens rapport "Klimatförändringarna och finansiell stabilitet" illustrerar förhållandet mellan klimatrisk (risk till följd av ett förändrat klimat) samt omställningsrisk(beslutsfattare genomför stora förändringar i den globala ekonomin för att begränsa koldioxidutsläpp). Klimatrisken kan illustreras som att en ökning av jordens medeltemperatur med 2 till 3 grader Celsius ger samhällsekonomiska kostnader motsvarande 3 % av global BNP. Omställningsrisken kan ta sig uttryck i så kallade strandade tillgångar.

Det bör noteras att all data inom området bör tolkas med försiktighet, då alla bolag inte redovisar data, samt att insamlad data inte alltid har den bästa kvaliteten.

Utmaningar och möjligheter under programperioden:

- Öka kunskapen om och skapa förståelse hos förvaltarna för att regionens investeringar påverkar fler miljöaspekter än klimatet och utsläpp av växthusgaser.

[26] Tillgångar som har drabbats av oförutsedda eller prematura nedskrivningar, devalveringar eller konvertering till skulder.

Miljöprogram 2018-2022

Handlingsplan

Till programmet finns en handlingsplan som utgår från programområdet i sin helhet och uppdateras årligen. Handlingsplanen är ett vägledande dokument och används som stöd för att utforma planeringsförutsättningar, förvaltningsplaner och i förlängningen även verksamhetsplaner. I handlingsplanen finns också strategier för hur regionen möter utmaningar och möjligheter.

Handlingsplanen ger förslag på åtgärder och/eller insatsområden för att nå programmets mål som förvaltningar och verksamheter kan jobba med under programperioden. Handlingsplanen redovisar en övergripande ansvarsfördelning samt tidpunkter när åtgärder och deletapper ska vara klara.

För målområde Energi finns en specifik handlingsplan framtagen[27]

INDIKATORER OCH MÅLVÄRDEN

Programmets mål	Indikator	Mål-värde	Nuläge
Regionens klimatpåverkan från energiförbrukning i fastigheter ska vara 13 400 ton CO_2 år 2022. Basår 2015	Totalt antal ton CO_2	13 400 ton CO_2	15 650 CO_2
	Antal ton CO_2 från kyla	4 ton CO_2/år	450 CO_2/år
	Antal ton CO_2 från värme	100 ton CO_2/år	3 900 ton CO_2/år
	Antal ton CO_2 från el	340 ton CO_2/år	11 300 ton CO_2/år
Regionens klimatpåverkan från transporter ska vara maximalt 2 700 ton CO_2 år 2022. Basår 2015	Total mängd CO_2-utsläpp för transporter (tjänsteresor (inkl. ambulans och HCM) och sjukresor)	2 700 ton CO_2	3 870 ton CO_2
	Mängd CO_2-utsläpp för särskild kollektivtrafik	-25 %	2070 ton CO_2/år
	Mängd CO_2-utsläpp för tjänsteresor (Verksamhetsbilar inklusive HMC och bilpoolsbilar)	-50 %	970 ton CO_2/år

[27] Energihandlingsplan för Landstinget Västmanland, mål och strategier för energianvändning i fastigheter

Miljöprogram 2018-2022

	Mängd CO_2-utsläpp för ambulanser	Oförändrat	440 ton CO_2/år
	Mängd CO_2-utsläpp för flyg	- 25%	215 ton CO_2/år
	Mängd CO_2-utsläpp för egen bil i tjänst	- 80%	175 ton CO_2/år
	Andel kilometer med tåg av totalt antal kilometer för tjänsteresor (flyg, bil, tåg)	Öka	22 %
	Mängd CO_2-utsläpp per kilometer med ambulans	Minska	215 g CO_2/km
	Antal bokade Skype-möten per år[28]	Öka	1740 möten
	CO_2-utsläpp per medarbetare för resor till och från jobbet. Mäts genom årlig enkätundersökning	Minska	Basår 2018
Respektive förvaltning ska identifiera befintliga cirkulära materialflöden och utveckla minst fyra ytterligare cirkulära materialflöden	Antal befintliga cirkulära materialflöden	-	-
	Antal utvecklade cirkulära materialflöden	4 st/ förvaltning	0
	Organisationens totala mängd avfall per länsinvånare och år (exklusive bygg och rivningsavfall)	Minska	7,8 kg (basår 2015)[29]
	Materialåtervinningsgrad[30] exklusive bygg och rivningsavfall	Öka	38 %
	Antal innovationsupphandlingar	Öka	0
	Andelen material och produkter som har bedömts enligt Byggvarubedömningens kriterier (eller annat bedömningssystem).	50 %	Basår 2018

[28] Möten bokade av regionen

[29] Antal invånare i Västmanlands län 2015 enligt http://www.regionfakta.com/Vastmanlands-lan/Befolkning-och-hushall/Befolkning/Folkmangd-31-december-alder/

[30] Materialåtervinningsbart avfall omfattar förpackningar, returpapper inkl. wellpapp, metallskrot, el-avfall och matavfall.

Miljöprogram 2018-2022

	Regionen har en regionövergripande plan för att begränsa klimatpåverkan i bygg- och anläggningsprojekt där indikatorer och mätetal ingår.	Plan framtagen senast 31 december 2018	-
Regionen ska minska miljöpåverkan från läkemedel med bibehållen patientnytta	Antal fördjupade läkemedelsgenomgångar kodade med XV016 för listade patienter >75 år	Öka	1600
	Antal patienter som fått recept på Fysisk aktivitet (FaR) inklusive rådgivande samtal och särskild uppföljning, kodade med DV132 och DV200 (KVÅ-Kod[31])	Öka	DV 200: 520 DV 132: 4276
	Andel av leverantörer med avtal där miljökrav ställts	100 %	-
	Andel utvärderade/uppföljda avtal där miljökrav ställts	Öka	-
	Årlig minskning av antibiotikaförskrivningen i antal recept/1000 invånare på 2 procent utgående från 2016 års utfall.	292	330
	Årlig minskning av den totala antibiotikabelastningen i DDD[32]/1000 invånare på 2 procent utgående från 2016 års utfall	4171	4708
	Antal förskrivare som har genomgått e-utbildning om läkemedel och miljö	95 %	0 %
Koldioxidintensiteten i regionens kapital-förvaltning ska minska med 75 % till år 2022[33]	Positiv utveckling av intensitet relativt index (ökat gap)[34]	<64%	64 %

[31] KVÅ-kod används för statistisk beskrivning av åtgärder som skrivs in i journalen i samband med att åtgärden genomförts

[32] DDD= Definierad dygnsdos

[33] Koldioxidintensiteten uttrycks i CO2-utsläpp per intäktskrona. Mätning sker av det totala aktieinnehavet vid årets slut, enligt en standard från Fondbolagens förening.

Miljöprogram 2018-2022

	CO_2-intensitet i portföljen ska minska med 75 %	<4.4 ton CO_2e per miljon kronor intäkter	17,4 ton CO_2e per miljon kronor intäkter

UTVÄRDERING

Utvärdering sker av programmet i sin helhet efter att det är genomfört.

INTERN REFERENS

Detta program är beslutat av Regionfullmäktige 2017-04-19, § [Klicka här och skriv].
Diarienummer: LTV 161803

REFERENSER

SS-EN ISO 14001:2015 Miljöledningssystem- Krav och vägledning

[34] Index har en intensitet på 27,0, vilket innebär att vår portföljs intensitet är 64,4 % av index (17,4/27).

LANDSTINGET VÄSTMANLAND

Landstingskontoret
Centrum för administration
Administrativ service
Katarina Solver

Datum
2016-12-21

Diarienr
LTV161803

SALA KOMMUN
Kommunstyrelsens förvaltning
Ink. 2016 -12- 21
Diarienr 2016/1521
Aktbilaga 1

REMISS MILJÖPROGRAM FÖR REGION VÄSTMANLAND 2018-2022

Ett förslag till nytt miljöprogram för Region Västmanland 2018-2022 skickas på remiss enligt sändlista.

Även allmänheten har möjlighet att lämna synpunkter på programmet.

Ert yttrande skickas till regionens myndighetsbrevlåda, landstinget@ltv.se, senast 3 februari 2017.

Miljöprogrammet är det femte miljöprogrammet i ordningen för Region Västmanland. Alla mål i programmet ska uppnås år 2022. Hela regionens organisation omfattas av miljöprogrammet förutom hel- och delägda bolag. Programmet kan kompletteras och revideras under programperioden.

Som grund för programmet har en klimat- och miljöutredning identifierat energi, transporter, läkemedel, resursförbrukning och inköp samt finansförvaltning som regionens mest miljöpåverkande områden. Livsmedel, avfall och kemikalier är också områden med miljöpåverkan, men inte så stor att de är egna målområden i programmet. De är dock integrerade i de övriga målområdena, t ex i resursförbrukning och inköp.

Varje miljömål har mätetal och/eller indikatorer för att mäta måluppfyllelse och miljöprestanda. Till miljöprogrammet kommer en handlingsplan tas fram under 2017.

Förslaget till program har arbetats fram gemensamt mellan förvaltningar och personer med expertkunskap inom miljömålsområdena.

Arbetet har förankrats och avrapporterats till en styrgrupp bestående av förvaltningschef (eller motsvarande) samt till en politisk referensgrupp.

Med vänlig hälsning

Landstinget Västmanland
Landstingskontoret

Jan Hallberg
Administrativ direktör

Remitterat till:

Västmanlands sjukhus

Primärvård, psykiatri- och habiliteringsverksamhet

Landstingskontoret

Verksamhets- och ledningsstöd

Kost

Hjälpmedelscentrum

Kollektivtrafikförvaltningen

Vårdval

AB VL

Folktandvården AB

Varuförsörjningsnämnden

DU-nämnden (inköpsutskott)

Mälarenergi AB

Västerbergslagens energi AB

Sala-Heby energi AB

Västra Mälardalens Energi och Miljö AB

Kommunalförbundet VafabMiljö

Energikontoret i Mälardalen

Mälardalens högskola

Skinnskattebergs kommun

Norbergs kommun

Fagersta kommun

Surahammars kommun

Sala kommun

Hallstahammars kommun

Köpings kommun

Arboga kommun

Kungsörs kommun

Västerås kommun

Region Gävleborg

Landstinget i Uppsala län

Landstinget Dalarna

Landstinget Sörmland

Region Örebro län

Landstinget i Värmland